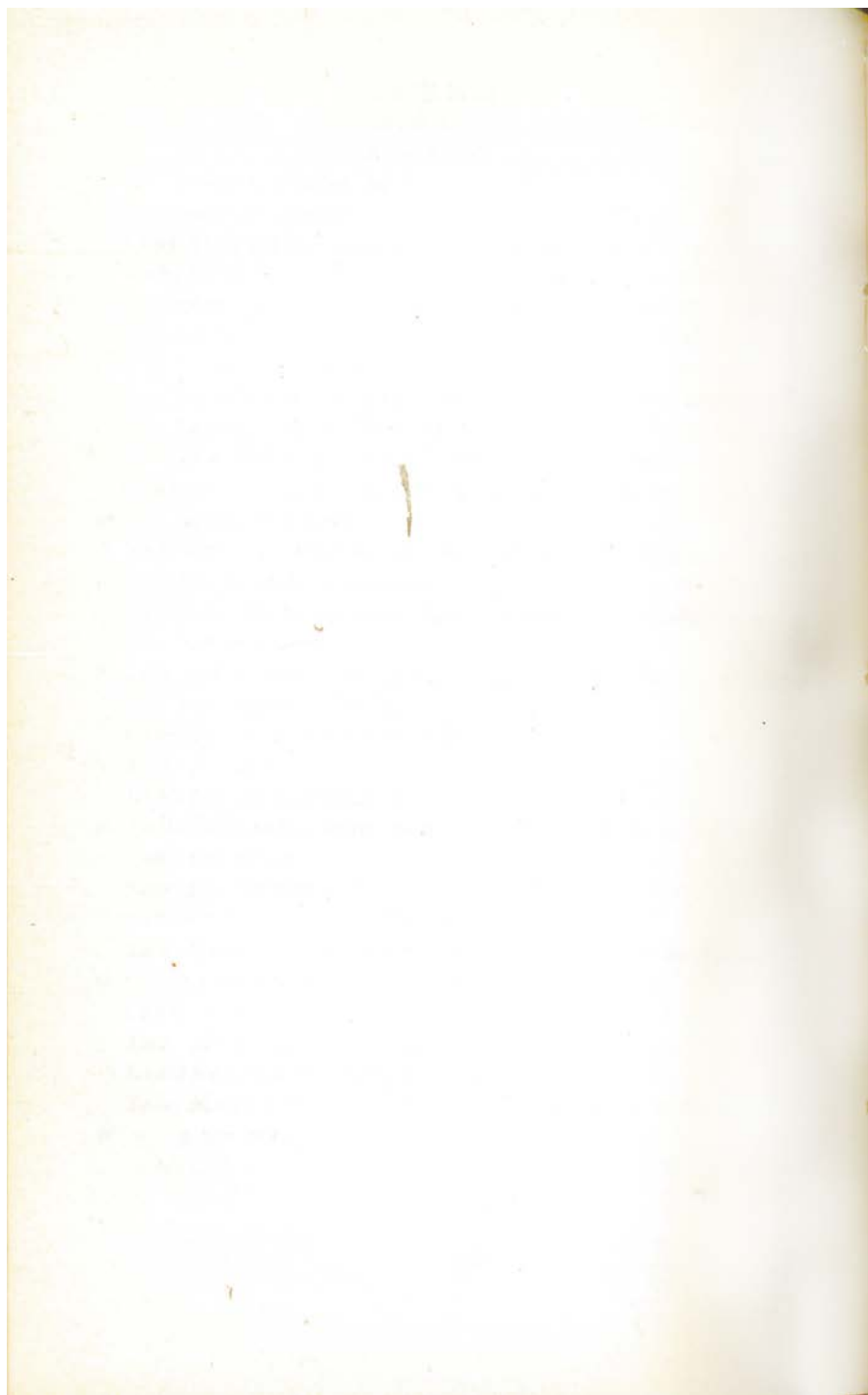


ÚVAHY



ZE ŽIVOTA HUSOVA

Momentka

Dusná a nehybná tma těžce halila předměty malé, zatuchlé komůrky. Zamřížovaným oknem prokukoval kousek jasného, nočního nebe, na němž chvělo se několik zlatých hvězdiček. 5

Klidné světlo letní noci tříštilo se o zamřížované okénko a matně jen ozařovalo hrubou, neomítanou zeď proti oknu.

Náhle kdosi se pohnul v temném koutě. Takový zvláštní sten, jenž vydírá se z hrdla tísněného můrou zlých snů. A zase — jako když člověk probírá se ze spánku. 10

Zachrastila sláma a v temnotě napolo zvedla se temná postava. Zdá se, že teprve uvědomovala si svoje postavení, neboť po chvíli ozval se žalární tmou tichý, bolestný sten:

»Kriste Ježíši!«

Pak se pohnula a vzpřímila. 15

Ze stínu vyšla postava Trpitele a oči, krásné modré oči, jasné a bolestné jako Pravda, zahleděly se zamřížovaným okénkem do letní noci.

Byl to On, — trpitel za pravdu a člověk — mistr Jan Hus.

Přítiskl rozpálené čelo a žhavé rty na chladivou mříž a pohlížel ven, vzhůru k jasnému nebi. 20

Již dlouho trpěl v této kobce. Celé dny rozčilován pohledy nenávistných očí kněžských, dotazován jsa a chytán lžemi trávil tu neklidné noci divokých snů nebo horečného přemítání. 25

Však dnes bylo nebe tak klidné a hluboké, že ponenáhlu se uklidňoval a v jeho duši rodil se pod zázračným světlem hvězd onen božský klid.

Vždyť on také měl na něj právo, on v srdci svém měl pravdu a jas, boje proti Lži, Nenávisti a Tuposti jej unavovaly a dráždily. 30

Zahleděl se ven a vzpomínal . . .

Tam daleko pod tímto nebem spí jeho milovaná otcina. Vidí chaloupky schýlené k sobě, modravé lesy a lány polí. Vidí

své stověžaté město — staroslavnou matičku Prahu, spící jako lev před bojem. Častokráte pohlížel na ni v noci ze svého pokojíku, kde dlouho, až do svítání pracoval. A zase vidí před sebou zástupy visící na jeho slově, hrdé a neústupné české
5 lebky, vážně a zamyšleně přisvědčující.

A srdce jeho vzplanulo k nim láskou nesmírnou. Svůj národ zřel, národ hloubavý, jenž za úkol si vybral cestu nejtrpčí — hledání Boha. A on, příslušník tohoto národa, má veřejně pravdu popřít — zradit sebe a svůj lid?

10 Pohlédl k hvězdám a za ně tam v nekonečno, kde trní božská Pravda, a zašeptal: »Nikdy.« A tu ucítil, že padají stěny žalární, že jest nesen vzhůru nad hvězdy, a zář nesmírná se rozlila kol něho.

Na rtech ucítil božské políbení.

ČLOVĚK A KVĚTINA

Přirovnání

V obrovském lese Života rodí se, rostou a umírají květiny — lidé.

A jako v hájích dává příroda vykvést různým květinám, 5
tak také na světě rodí se lidé, z nichž každý nese na čele
pečeť originality a božského tvoření přírody. Není na světě
dvou stejných bytostí ani květin, ač mnozí lidé i mnohé
květiny se v něčem shodují.

Jako u zdi tiše a skromně pod zeleným listím kvete fialka, 10
tak lidé přičinliví, nepoznaní pracovníci žijí svůj život v ústra-
ní světa. Nemůže každý člověk být růží, nemůže každý pnouti
se do výše jako zlatá slunečnice. Vždyť žití takové jistě má
též své stinné stránky. Vždyť po bouři nacházíváme často tyto
vládce zahrad zlomené větrem, jejich květ jest rozerván a 15
rozmetán po všech koncích sadu.

Nízké pampelišky, macešky a petrklíče, které nehledí tak
příliš k nebi, mohou v bouřlivých dobách utéci se ke své
matce zemi, přitisknouti se v její náruč a přečkat zlou vichřici.
Jsou sice dále od nebe, avšak blíže matičky, nejsou vynikající 20
a slavné, ale jsou klidné a šťastné.

A jako člověk má svůj duševní svět, tak květina má svoji
vůni. Prostou konvalinku rádi nosíme, však tulipán, který
v dáli pne se jako štíhlý krasavec, ten pro nás nemá ceny.
Jest bezduchý a hloupý. Tak i lidé. Mnoho záleží na kráse, 25
vsak jen je-li podmíněna duchem.

A nakonec, co stane se z růže i kopřivy, — hnijící troud.

HOMO NON SIBI SED PATRIAE
NATUS

(Cicero)

Vždycky a zvláště nyní, v době nejbouřlivější, cítím, že
5 srdce mé bije v souladu s obrovským mateřským srdcem mé
vlasti. Všechny události, které mou velkou rodičku potkávají,
zanechávají též stopy na mně, neboť cítím, že jsem její bílé tělo
a její rudá krev.

Vlast má pohlíží na mne svým modrým okem, jež mi praví:
10 »Synu, zdaž ty nyní, kdy tříští se o sebe tisíce zkrvavených
zbraní, dokážeš mi svou lásku. Hle, pole k boji jest volné,
ukáž, — ukáž!«

JDOU SE SKLOPENOU HLAVOU, SNAD
PŘEMÝŠLEJÍ O HLADU SVÝCH DĚTÍ

(K. Leger)

Byl takový podzimní večer, kdy s hvězdami vstupují do očí
slzy. 5

Šel jsem sám polní cestou a zdálo se mi, že jsem nekonečně
smuten.

Tehdy — jako černé, nepohodlné myšlenky — blížilo se
ke mně několik stínů. Byli to dělníci z Šedého Města, kde rudě
šklebí se pece od půlnoci do půlnoci. 10

Neviděli ani smutných hvězd, ani krvavého, rozvátého listí.

Zlostně skřehotali něco o bídě a nouzi. Hlavy měli násilně
zkroucené k zemi a mizeli jako stádo vysloužilých a vystřeba-
ných příšer.

Zastyděl jsem se za své slzy, které zdály se mi nejtrpčí a 15
nejtěžší z celého světa.

Pochopil jsem, že ten vznešený bol, který přichází ze smutku
Kosmu, není zdaleka tak těžký jako ona malicherná bolest,
svíjející se kolem zapoceného krejcaru a vysíleného žaludku,
která tíhou své špinavé malosti zdrcuje náruče rozpjaté k ne- 20
konečným nebesům.

ESSAYE

*Tam, kam kráčí on, chci kráčet za ním
a líbat stopy jeho nohou.*

24. IV. 1918

5 MAURICI MAETERLINCKOVI

*Nechť nazvou si to drzostí, ale
nemám na světě nikoho, koho teď
bych tak miloval a ctil.*

J. W.

10 Mořem bolestí plují lodě našeho života. Nebe jasné a plné
hvězd jest nad námi, ale jako nikdy na ně nedosáhneme, tak
taky nedojdeme plného štěstí, neboť není štěstí, jako není posi-
15 tivního nebe. Štěstí je okamžitá přestávka mezi výboji bolesti,
trvajících sotva vteřinu, ale přesto tak hluboce vrytá v naše nitro,
že vzpomínky na ně a předtuchy jeho vedou nás mořem siných
20 bolestí, aniž bychom pociťovali těžké tragiky nekonečného utr-
pení, nýbrž cítíme stále fluidum blízkého štěstí, a čím více
cítíme, tím více toužíme po životě.

To jest definitivní radost a bol, o kterém nevíme a který
20 necítíme, navyklí na občasně vystřídávání. Přicházejí však
přece vysoké vlny a příboje trudu, kdy cítíme tvrdší úder té
dlaně, na které se nacházíme již od narození. Tehdy pocho-
pujeme na okamžik svoje postavení, však brzo je zapomeneme
při prvním závanu radosti a štěstí.

25 TEPLÁ BOLEST

Neboť tajemství života je utrpení.

Oscar Wilde

Na tisíce jest proudů bolesti. Jsou bolesti vášnivé, zmltající
ubohou duši divokým plácem a zanechávající ji vysílenou na

prahu chladného jitra. Jsou bolesti tajené v srdci, jako posvátný oltář, jsou bolesti zjevné a hysterické, ale všechny tyto druhy jsou vždy odůvodněny nějakými příčinami. Ať ze zevnějšího světa, ať z nitra své duše přichází onen náraz, který vžene nás na pokraj velké propasti bolu a utrpení, na jejímž dně 5 leží tajemství života. Nenadálé výkřiky rozezvučí naše srdce, nenadálé bodnutí donutí je k slzavému nářku. Nechci mluvit o této bolesti. Ta jistě kráčela přes srdce všech a jistě není žádného, které by se nikdy neozvalo její melodií. Chci poněkud jen osvětliti onu hřejivou chorobu své duše, onu 10 bolest nevolanou a nečekanou, která znenadání bez popudu přichází, aby objala mou duši. Jest to teplá bolest, krásný, nevysvětlitelný smutek.

Nevím, proč přichází a jakými cestami, ale cítím, že den její návštěvy pozvednut jest nad řadu šerých a šedivých 15 dní mého mládí. Že blíží se, slyším již předem, i několik dní napřed. Slýchávám ji ve výbuších smíchu, uprostřed největší veselosti a radosti. Tak lehký jest její krok, a přece cítím, že se blíží a že vztahuje již po mně svoji náruč. Tehdy čekám: ne jako na nepříjemného vetřelce, ale jak na přítele, kterého 20 miluji, byť na jeho tváři nebylo úsměvu, kterého ctím, byť ke mně nemluví řečí tvrdých slov, ale šeptal k mé duši nová tajemství života a dovoloval jí pohlédnout i v ony zadumané stíny hájů, kam vcházejí jen kněží a zasvěcenci.

Tomu smutku s jemným nádechem jakési úzkosti klaní 25 se má duše, neboť on očistuje ji od sledů životní špíny. Jest oním úžasně jasným horským jezerem, ve kterém zhlížím svoji tvář a které delikátně ve svém zrcadle obráží to, co neharmonuje s vlastním jeho jasem a čistotou. Opravdu, tehdy rodí se na dně mého nitra jakási zvláštní radost, »objatá bolem«, 30 taková jemná, oduševnělá radost, za níž nekryje se hrubost, která zní jako tenký tón flétny v zadumaných večerních lesích.

Ach, jak miluji tehdy samotu! Necítím se však osamělým, když bloudívám v podvečer pod zachmuřenou oblo- 35 hou divokých mraků, podél tiše plynoucích potůčků. — Kdosi jde se mnou. Jest to ona laskavá úzkost. Tehdy chápu podstatu

věcí. Mluví ke mně každá hrouda, každé kvítko, každý oblak. Linie obzorů vypravují mi své tajemství, lesy šeptají mi řeči, kterou jsem nikdy neslyšel a které přece rozumím. Zdá se mi, že všichni ti neživoucí, spatřivše moje srdce otevřené, dotknutím kouzelných rukou oživují a šeptají mi svoje sladká utrpení. Žel, že všechno zapomínám, že všechno odnese si s sebou můj přítel a zanechává mě zase se srdcem tvrdým a nechápajícím.

Jsou tehdy chvíle, že bych rád plakal. Ne sentimentálním, ani křečovitým pláčem, ale oněmi slzami, které stoupají do očí přímo ze srdce. Schoulil bych se někam, oddán jen sobě a svému příteli, a hovořil bych s ním tichými, čistými slzami. Bylo by to tak prosté jako orosený květ.

Není to však smutek a bolest, které vhánějí slzy do očí, — jest to láska. Láska k celému světu, k obrovskému kosmu utrpení, láska k životu. Byť bych tehdy nejvíce život miloval, přece přál bych si právě zemřít. Neboť tehdy zdá se smrt vyšší metou života, jasným a krásným tajemstvím, zbaveným všeho ohybného a znetvořeného. Zemřel bych v jasný svátek své duše, kdy bílé světlo pravdy zářilo mým nitrem jako slunce.

Tak oddávám se teplým vlnám, bez každého prudšího pohybu nutě se v mlčení, abych nezaplašil je a abych byl mezi nimi co nejdéle. Nelze tehdy tvořit, nelze inspirovati se ke zpěvům, které snad by byly nejdokonalejší, nutno tiše a pokorně shlížeti ke své duši, nutno stále nastavovati prsa dlouhým ranám, které bolejí, ale kterými vniká jas do temnoty srdce a duše...

Co kolikráte patří k pravému štěstí? Nikdy nic tak nás nepřekvapuje jako ono. Políbí nás tam, kde bychom nejméně čekali, a zklame nás tam, kde domníváme se, že přichází. Není nic bolestnějšího než ono zoufalé čekání na štěstí, ono přepětí struny touhy, která napjata k prasknutí vzlyká v nejvyšších tónech utrpení. A tehdy věru nemůže štěstí přijíti, neboť rdousíme je sami, nedovolujeme mu sestoupiti do svých očekávaním zvržených duší.

Moje štěstí hraničí tak s onou teplou bolestí, že nevím, kdy mám je jmenovati štěstím a radostí, kdy smutkem a

bolem. Jmenuji je bolesti proto, že ono slovo zní jemněji a dotýká se více hlubin duševních. Nedožívá štěstí, ale bolest a utrpení. Mojím štěstím jest onen klidný smutek, kdy vyprchala vášeň a na její místo přistoupilo poznání a láska. Jest to jasný okamžik, kdy vynese nás vlna na svém hřbetě nad mořskou hladinu, kdy na okamžik můžeme se rozhlédnouti po obzoru, a byť bychom zcela nepochopili onoho velkého tajemství žití, přece zaslechneme vteřinový akord z hudby sfér, který probouzí nejjasnější ozvěnu v našem srdci. Tu stojíme podávající s radostí ruce na obě strany, jednu Životu a druhou Smrti, klaníce se oběma a odhodláni sestoupit v údolí Života i zlézti hory Smrti, šťastní a vysocí, neboť získali jsme na okamžik srdci nejvyšší lásku: milovati vše. Neboť dove-
deme-li milovati v jednom okamžiku Život i Smrt, milujeme všechno.

ZRCADLO DNŮ

Instinktivně krácel jsem sešerečným lesem, jsa zneklidněn hledáním jakéhosi tónu, který by určil základní tóninu mé zimomřivé nálady. Bylo ráno, skoro k poledni. Těžká, probdělá noc tížila mi ještě víčka i hrud, která nesměle ssála vlhký vzduch, zledovělý mezi ztrnule rozpraženými větvemi jedlí. Nebe bylo zachmuřené a dešť na spadnutí.

Přišel jsem ke své aleji.

Ah, moje »hedvábná aleji«! Každý má místo, místečko, které okouzlo souzvukem jeho srdce. Každý nalezá ve svých potulkách životem svoji aleji, kterou rád prochází se, neboť srdce ustálí se k posvátnému klidu a zjasněné jím rozhlíží se světem, prosycené vnitřní radostí.

Moje aleje táhne se z vlhkých dolin vzhůru, středem zasmušilého jedlového lesa. Jest to úzký průsek, který svými vysokými hrázemi působí jako gotický chrám s úzkou, strmou lodí. K oltáři nelze dohlédnout. Cesta stoupá, klesá, stoupá, prozářená místy mýtinami, až konečně v dáli, na konci samého lesa, přivádí mě ke svému oltáři, — k výhledu do srážného kraje, do pusté doliny, zachmuřené a zahalené šedivými mlhami.

Ptáci křičí dnes ustrašeně, ba zdá se mi chvílemi, že ironicky. A v lese, v oné tmě zprava i zleva, plazí se ty divné stíny, které podobají se mnichům putujícím k neznámému městu. Hlava mě bolí, neboť vzduch jest ostrý a vřezává se
5 do chrápu. Brouzdám se vlhkou trávou, tak nenávistně zelenou, jako bývá vždy v době nebeského pláče. Mží a za chvíli bude pršet.

Miluji úžasně ony zvláštní barvy, které vykouzluje v lese odlesk zamženého nebe. Jsou tak subtilní a oduševnělé jako
10 parfum nemocné ženy. A dnes jsou podivuhodně ztlumené, že cítím v nitru klíčiti myšlenky odpovídající oněm barvám, — subtilní a nevyslovitelné, podobné onomu mživému dešti, který svou mlhou opřádá celý průsek.

Větve se tiše pohybují a strásají chladné a ku podivu těžké
15 krůpěje, které jsou vzhledem k černému pozadí — oslnivě stříbrné.

A kráčím přece dále; jest mi, jako bych něco našel. Co však, nemohu si stále ještě uvědomiti. Nořím se do onoho smutku, melancholie rána, jako do duchové koupele, která
20 tíží mé rozleptané nervy. Jdu stále, tak jako ony těžké mraky nad hlavou, smutnou svoji alejí a zdá se mi chvílemi, buď že alej kráčí se mnou nebo že úplně mě není, že rozptýlil jsem se do mlhových stínů aleje a stromů.

A náhle zdá se mi, že vidím v celém tom rámci smutného
25 dne a v zrcadle mlh svoji mladou a znavenou tvář, svoji nemocnou a vysílenou duši.

Tu jsem vše pochopil . . .

Jsou chvíle někdy, že se člověk zhnusí sám sobě. Jakési rozdvojení cítí. Jedna jeho část praví: »Dobře.« Však druhá vidí hnusnost toho prvního. To také cítím v sobě, ten kus zvířecosti, totiž city nemohoucí se podříditi rozumu. Ne city, 5 spíše pudy by se měly zvat. Jakýsi sklon k perversnosti. A tu jest nejprudčeji cítiti toto duševní rozdvojení. A stále pochybuji, co vlastně jest pravé. Zda není ten hnus vlastně člověku přirozenější než rozumové a čisté jednání. Opravdu, taký jsem, že nechápu rozdílly dobra od zla. O ničem bych nemohl 10 tvrdit, je to špatné, tak jako že je to dobré.

Bylo by to tak hrozné žiti bez jakéhosi mravního programu.

Mám chvíle, kdy vítězí pud nad rozumem. Mnoho jest jich. Však někdy se mi zhnusí.

Vše se mi zdá tak hrozně duální. Nic není jistého a nic kladného. Chvíli rozum nad pudem, pak zase pud nad rozumem.

Život má být prý »řízení pudu rozumem«. Ale jakmile vynikne pud, pak zmizí veškeren rozum.

Vůbec je to hrůzné psát, to nedojde k žádnému konci. Vše 20 to nelze domyslit až do konce, neboť jest bez konce.

Chtěl bych si vzít za cíl života *Krásu*.

Však kde ji hledat. Možná že ji najdu v hnoji, co nadělám.

Je to vlastně hrůzné.

Poznávám v sobě dva prvky. Jeden pochází z intelektu a 25 vášně a druhý jest kritický rozum, který prvé analysuje.

Blahoslavení, kteří mohou věřit. Ti žijí pozitivně. Ubozí však ti, kteří z vyšší inteligence nevěří. Ti žijí negativně.

O BOLESTNÝCH PŘEDTUCHÁCH

... *neboť život je těžký.*

Miluška

Když jsme se k večeru vracívali z dlouhých procházek a
5 naše myšlenky scházely se na jedné cestě, — která svítila do
šera a vedla nás k domovu, — nebyl to život, čeho jsme se
obávali více nežli sebe, — ale předtuchy jakéhosi života, neboť
jsme poznávali, že není ničeho jiného pro nás mimo budoucnosti
10 a že všechno z toho širokého a nepostihlého minula existuje
pro nás jen potud, pokud tomu dotek přítomnosti dá nějaký
vztah k budoucnu. A bývalo to hrozné šeptati si jenom o tom
něčem velikém, ležícím před námi, k čemu vycházíme i vrací-
me se, co teprve dá vůni květům, kolem kterých jdeme, a hoř-
15 kost povzdechnutím, kterými si vzdycháme, — co ve svých
rukou (které nikdy a nikdy nepostřehneme) teprve konečně
ohodnotí naše smutky a úsměvy, — aby odevzdaly nám je sub
specie vzpomínky, — naděje to do minula.

A vždycky, kdykoliv jsme se vraceli a mohli pro šero
přehlédnouti stádo svých bílých myšlenek, — každým krokem
20 kladl se nám na srdce zvláštní, stříbrný smutek, velmi podobný
úzkosti, — která jest bledá a krásná, jako panna mající ze-
mřítí dříve, než jedenkrát by milovala. A naše úzkost byla
vždy o to bledší a stříbrnější, oč bohatší byl den, který ležel
za námi. Pravda, — usmívali jsme se téměř dětinsky, — ale
25 vždycky v našich očích bylo něco jako lítost, a pamatuji se, že
jsme ji viděli jen proto, poněvadž jsme ji nechtěli viděti ří-
kající: »Oh, štěstí, — vypijme je do dna, do dna!« — Ostat-
ně, — snad jsme i jednali podle těchto povzbuzení, — které
byly zároveň přáním. Snad právě proto, že vypili jsme své
30 štěstí srdcem a duší až do dna, — objevili jsme něco jako
bolest, — neboť kdo — mimo Boha — dovede naléztí hranice
radosti a bolu? A že Bůh to dovede, věříme jen proto, —
že jest nám radostno věřit v Někoho, — koho *pochopení* ne-
zabíjí, ale živí, — v Někoho, — do jehož rukou můžeme po-
35 ložití pro malou chvíli oddechu to, — s čím nejsme nikdy ho-

tovi, — co stále s sebou ponese a co stalo by se nám smrtelným břemenem, — kdybychom se neposilovali, byť jen *nadějí* a vírou, že jsou tu ruce, — které laskavě nám naše břímě podrží, než nabeřeme dechu pro další cestu. Proto věříme v Boha, — a pro mnoho jiných a krásných věcí, — neboť nedovedli bychom ani v něj nevěřiti; — byli jsme stvořeni s velikým srdcem, které chce a žádá si po nás život, — a myslím si, že bychom zemřeli, — kdybychom nebyli kdy slyšeli o zázracích. 5

Jsme ti, kteří mnoho slyšeli o protivenstvích života. Někteří lidé, kteří měřili život na délku dnů, měsíců a roků, — říkali nám, že jsme mladí a že nemůžeme znáti život. Nezazlívali jsme jim, že slovo »mladý« nabylo u nich nepříjemného významu a že přestalo v jejich ústech voněti luční jetelinou, a usmívali jsme se jim, když nemohli nás pochopiti, nás, kteří známe protivenství života z předtuch, které jedině mohou o nich nejhrozněji vyprávěti, neboť nechávají jim stále onen děs *neurčitého*. Neboť neštěstí, které se již stalo, — přestává pro nás býti neštěstím. Dostalo určité formy a stalo se průhledným. Může nás nesmírně boleti, ale nebojíme se ho. Odzbrojili jsme je tím, že jsme je přijali a že se nám stalo. A nejsme z těch, kteří by mluvili o bolesti pustými slovy; nejsme z těch proto, poněvadž chceme znáti cenu radosti. 10 15 20

Bojíme se neštěstí, která se stanou. Která teprve rostou z našich přítomných okamžiků a tvoří se tam v mlhách, aniž je zříme. Bojíme se těch protivenství, která jsou proto strašná, že nás teprve potkají. Bojíme se slov, která říkáme, — neboť ono před námi — dá jim teprve významu. 25

Tak vracejíte se z dlouhých večerních procházek přáváme si téměř trpěti, trpěti, — nesmírně trpěti některé z těch protivenství, která nás čekají, neboť doufáme, že tak si je učiníme vůči sobě bezmocným, zbavivše je tajemnosti, která činí je hrozným. Ačkoliv držíme se za ruce, — přece cítíme, že jsme sami, — úplně sami na celém světě, — neboť každý jdeme po cestách svého srdce. A ruce, kterými všichni přes všechny nekonečnosti se dosahujeme, jsou čisté a dobré jako láska — a říkají nám, že nejsme sami, i když jsme sami, — a jsme-li sami, že jsme krásně sami. 30 35

SKAUTING A SOKOLSTVÍ

Když přišel loňského podzimku náš den Vzkříšení — tu jsme si řekli: »Zvítězil duch nad hmotou, pravda nade lží.« Ale když potom vraceli se domů naši rytíři — slavní legio-
5 náři — tu jsme pochopili, že onen duch a ona pravda nebyly pojmy jen tak zcela abstraktní, neboť jas jejich tváří mluvil o velikých utrpeních a opálené, snad i zmrzačené ruce vypravo-
valy o úžasné energii svalstva a ducha.

Jak jsme se tehdy divili, neboť svojí plachostí stali jsme se
10 i vůči sobě nedůvěřivými — a hledali jsme v předválečném českém životě onen pramének, z kterého vyrostla nám řeka síly a svobody.

A hle, našli jsme jej okamžitě.

Bylo to *Sokolstvo*, které jediné šlo do války připravené a
15 jež vychovalo v sobě lidi, kteří věděli, kam patří. Ona utajená armáda, jejíž zbraní nebyla puška a bodák, ale láska k vlasti a vytrvalost, musela zvítěziti. Disciplína, jež nehřměla tupou hrůzou trestů, ale hladila teplým, lidským slovem »Bratře!«, musela zorganizovati se v šiky nerozborné.

20 Proto můžeme klidně říci, že válku jsme vyhráli Sokol-
stvem.

Však pohlédneme-li do dohodových zemí a pozorujeme-li jejich předválečný život, uvidíme i tam složku velice podobnou. Zvláště v Anglii a Americe byly připravovány mohutné reser-
25 voáry síly a energie, založené na podobných, ideálních podmínkách. Bylo to *hnutí skautské*, tak velice tam rozšířené, jež zvyšovalo, ale přece i zušlechťovalo angloamerickou houževnatost. Jistě všichni příslušníci tohoto spolku stáli první na svých místech v době náhlého překvapení, neboť vryli si již
30 předtím do svého znaku heslo: Buď připraven!

O skautingu u nás mnoho se neví, neboť české »Junáctví« jest doposud mladé. Proto myslím, že nebude nemístno objasniti poněkud je samo, i vzhledem k Sokolu.

35 Skauting jest vynález americký a jako vše americké tak i on nese v prvé řadě znaky praktičnosti. Ona praktičnost však jest

obestřena takovým kouzlem mladistvé romantiky, že i největší snílek může v ní nalézt nejkrásnější půvaby. Vždyť prvním jejím zakladatelem jest umělec, malíř a nevyrovnatelný znalec nejnepatrnějších odstínů říše přírodní — americký spisovatel Thompson Seton. On — jako jiní — pochopil, že všechna znervosnělost dneška pochází z toho, že jsme se odcizili pravdivé a čisté přírodě. Proto odvedl své žáky ze zaprášených ulic živých měst do širých lesů a stepí, jejichž vzduch jako čisté zrcadlo obráží tělo i duši a nezastřeně nám ukazuje vlastní podobu.

Takové pokusy byly snad již i dříve, ale zanikly, poněvadž ti, kteří se o to pokoušeli, užívali přírodních krás k morálním přirovnáním. A myslím, že není nikde tak nevhodno předříkávatí zatuhlá mravní naučení mladým duším, než v úžasném království nebes a země, kde každý květ, strom a pták zpívají nejvznešenější morálku světa.

To pochopil Seton, poněvadž nezestárl v městech, a proto dovedl upoutati mládež, kterou vlastně nevychoval sám, ale dal vychovati přírodou ve zdravé, ušlechtilé a energické muže. Tím, že postavil je daleko od všech pomůcek a pohodlností městského života, naučil je spoléhati jen a jen na sebe. Tím, že nechal je jednati ponejvíce dle vlastní vůle a nésti následky svých činů, naučil je přemýšleti. A tím, že popustil úzdu jejich radostné divokosti v nezvyklých dobrodružstvích a romantických hrách, — získal si je úplně.

V dalekých lesích, kde nemáme ničeho kromě svého rozumu a svých dlaní, nezbyvá nám než stačiti sobě samým. Jsou ovšem i chvíle, které zprvu zarážejí nepřekonatelnými překážkami, jsou dny, kdy nutno sebrati všechnu energii vůle, ale čím jiným sílíme než napínáním svalů a nervů?

Sokolstvo vytklo si za cíl vychovati zdatné mužstvo, které by šlo za ideálem cti a lásky k vlasti. Požadavkům svým plně dostálo, ba myslím, že předčilo skutečnou výkonností všechny sny Tyršovy a Fügnerovy.

Však život nestaví nás pod hrazdu nebo k bradlům. Tam stavíme se sami a jen tehdy, když buď cvik známe, nebo máme-li záchranu. Však představme si, že by i nejlepší borec

ocel se náhle ve středu neobydlené krajiny a byl nucen prožít tam určitou dobu. Snad jest to případ trochu bizarní, ale život bývá ještě bizarnější. Jistě byl by ve velikých nesnázích, než by si zkušenostmi vykoupil vědění samostatného života.

5 Ostatně skautingu nejedná se ani o to, aby jeho členové věděli, jak vystavěti stan, kamna, mostek, jak stopovati či zachraňovati tonoucího, ale hlavně o to, aby překonáváním takových věcí, které jen zřídka se v obecném životě naskytou, naučili se jakési orientaci, rychlému usuzování, bystrosti a

10 vtipu, kterýchžto schopností jaksí »experimentálně« vycvičených budou moci zdárně použít i v obecném životě. Vždyť co i tam jest náhlých překvapení! A všechno štěstí našeho života záleží právě v tom, jak dovedeme je překonati.

Jest jisto, že říše přírodní jest nám již velice cizí. Proto jest

15 i prostředím, kde přihází se nejvíce neočekávaného. A ono čekání neočekávaného a překonávání dá nám moc *nebýti ničím překvapenu*.

To jest pozitivní výsledek, který si můžeme z táboření odnésti, ona potenciální energie, kterou můžeme kdykoliv změnit v energii aktuální.

20

Pravil jsem již, že zrcadlo přírody ukazuje jasně a přesně. Máme-li hrb — ukáže hrb, máme-li jasné oči — ukáže jasné oči. Život městský se svými zákoutími, průjezdy a uličkami nadřzuje vždycky licoměrníkům. Myslím, že ani nemůžeme se

25 v něm naučiti poznávati jiné a sebe, neboť jednak není na to kdy a jednak život tu křičí tolik, že nelze zaslechnouti pravý hlas duše, který jen šeptá. A přece poznávati sebe a jiné jest jedna z dovedností, na kterých stavíme celý život. Žijeme-li pod širokými nebesy s lidmi, které jsme již dříve znali,

30 stává se nám, že poznáváme i mnohé mylné závěry, které jsme si o nich utvořili. Ne snad, že oni by se změnili, ale že my, pozorující opravdový přírodní život, naučíme se bráti také opravdová měřítká na lidské povahy. I oni musejí jednati volky nevolky dle své přirozenosti, neboť není tu stínů, které

35 by mohly zakrýti jejich přetvářky, ani uliček, kam by mohli se utéci.

Konečně jest tu slunce, radostné krásy východů, žhavost

polední a tajemný soumrak večerů. Nelze nic krásnějšího nalézt pro mladé srdce než ony noční hlídky, podivuhodné vigilie, kdy v tichu slyšíme mluvit Kohosi, a marně, plni radosti pátráme, zda hovoří z nebes či z nás. Přijdou tu chvíle, jejichž jas nikdy nedovolí, abychom přijali kdy později do své 5 duše něco nečistého.

Výhodou Sokola zase jest, že je přístupnější. Lze cvičiti v létě i v zimě a i ona většina těch, jejichž čas omezen, vždycky najde ty dvě tři hodiny týdně, které může věnovati 10 osvěžení. Však myslím, že nebylo by problémem tak nesnadným dopomoci aspoň sokolské mládeži, aby mohla v prázdniny strávit několik týdnů ve skautských táborech. Neboť sloučením skautského života v době prázdně se sokolským ve chvílích pracovního oddechu došlo by se k synthesi nejideálnějšího 15 výchovy tělesné i mravní.

Rozluštění této otázky jest jistě navýsost důležité, neboť byli-li jsme silni v otroctví, musíme býti dvojnásob silni ve svobodě, vždyť její zdar závisí jedině na rukou a srdcích těch, kteří ji milují.

O NOVÉM UMĚNÍ

Pro bytost toužící, neuspokojenou a citlivou, — *pro člověka*,
nejeví se nikdy Dnešek jako souvislé pásmo, neboť jeho srdce
stává se ohniskem sil různě na sebe působících. Ba zdá se mu,
5 — pozoruje-li každou složku zvláště, — že celá ta přítomnost
jest jen křehkým přelamováním času. Ale jest nutno najítí ně-
jakou souvislost; souvislost, která by ukázala linii, již se doba
beře nepřeskakujíc, nelámajíc, ale tvoříc a zůstavujíc.

Pozorujeme-li blíže ony síly, jejichž střetnutím vzniká po-
10 hyb, pochopíme brzy, že hlavní jsou tu směry dva. Později po-
chopíme, že i dále lze to zjednodušiti a že jeden na druhém
jest tak závislý, jako zrozený na rodičích.

První silou, — jmenujme to geneticky, — jest ona *uvědo-
mělá síla tradiční*. Mohl bych ji jednoduše nazvati stáří,
15 kdyby snad nechtělo se to vykládati klamně. Je to síla, která
uzrává v dnešku. Je to pohyb, který stává se dokonalým,
počíná se zvolňovati. Mluvíme-li o umění (ač lze stejně tvrditi
o všem, co klíčí ze srdcí a mozků lidí), — jest to umění, které
si proboujvalo uznání u většiny. Jsou to obrazy, kterými si prů-
20 měrný měšťák (a nepodceňujme ho!) zdobí své salony —
a o nichž se povšechně říká, že jsou hezké. Dokonce návštěv-
níci a obdivovatelé bývají do té míry nadšeni, že říkají: »Jak
je to krásné! Co jest proti tomu taková dnešní mazanice
pana X.« A tak toto umění vnukuje ještě jedinou svoji živo-
25 tvornou sílu, kterou má na přítomnost (nechceme ničeho
tvrditi o budoucnosti), — totiž sílu zpátečnou, protilehlou oné
síle, kterou bychom nejvhodněji mohli pojmenovati mládí, —
t. j. *směr*.

Ať jsou již naše názory jakékoliv, — nepodceňujme této síly
30 (neboť každá síla je tu, aby se uplatnila), a mimo to stali
bychom se velmi podobni oněm jednostranným obdivovatelům,
jejichž chybou je snad jedině, že rozumějí jen dnešnímu umě-
ní. Vždyť konečně obdivovati dílo umělecké znamená rozuměti
mu v nejvyšší míře. My chceme se pokusiti vyjádřit synthesisu
35 obou těchto sil a proto odmysleme si své mládí, — jsme-li

mladí, — nevystavujme svého stáří, — jsme-li staří, a přístupme k složce druhé.

Jest to ona síla mládí, *směr*, — jak jsem již řekl. Síla, která jest silna nejvíce jen svou silou. Jest to veliký výboj mladých srdcí, která chtějí si sama zařídit svůj domov. 5
Jest to nové umění, které má nejmiň uměleckého, — ale zato největší schopnost umělecké stvořit. Jest to poutník, který jde na cesty a věří v nejkrásnější cíl. Řekl-li jsem »nové umění«, řekl jsem tak jen z hlediska přítomnosti. Každá 10
krása jest nová — a z hlediska absolutního neexistuje »nové umění«. Nazval jsem tak to proto, že celá tato úvaha byla vlastně vyprovokována rozhovory, v nichž špatně volená slova 15
falšovala i představy. Slovo jest veličina příliš konstantní a je téměř nemožností učiniti je pohyblivým rovnomocně představám, které jím chceme vyjádřit. 15

Jako ono staré, uzrálé umění pohlízí svrchu na umění rodící se, — tak i toto dubnové umění pohrdá uměním zářijovým. Nechci říci, — že ono opovržení jevílo by se způsoby opovržení hodnými, — mluvím o skutečném umění a skutečných 20
umělcích; — platí také spíše těm, kteří se mu podivují, než kteří je tvořili. Neboť nové, rodící se umění jest pevně přesvědčeno, že cesta, kterou jde, je cesta vedoucí dál, odkrývající nové tajemství krásy a harmonií.

Jak podivuhodně vyjádřil to Paul Verlaine ve »Vdovcových zápiscích«, řka: »Nenávidím lidí, kteří nejsou zimomřiví, 25
a umělců důvodně proslulých.« Neboť toto umění žije doposud v srdcích několika nadšenců. Nemá za sebou většiny. A tím je silnější, neboť sbírá instinktivně sílu už z příštích generací, které je pochopí a docení.

Tu však postupujeme-li logicky — přicházíme k tomu, co 30
nás poučí, že z našeho hlediska, které chce býti vývojové a syntetické, — jest nutno vážit si obou směrů stejně, — neboť jsou jedno. Na to jsou mladí, aby razili cestu novému umění, na to jsou staří, aby kochali se starým, — ale vizme, jak dlouho 35
každé nové umění zůstává novým. Ach, jak je kratičká doba jeho trvání! Postupem času získává většiny a ztrácí hybné síly, až posléze stane se uměním oficiálním, což znamená zánik.

Ptejte se nyní rozumných hodnostářů, kteří vystoupili z církve, poněvadž mají potřebu učiniti nějaké módní hrdinství, — kdože je kojil v mládí a kdože imponuje jejich stáří. Jistě většinou odpovědí: »Byl to Machar« — a uvedou i řadu citátů, abyste uvěřili.

Ptejte se mezi naši literární mládeží na generálního inspektora českých vojsk a tu dostanete pro něj vysvědčení velmi chatrné. Hodnostáři a dobré maticky nazývají to bolestně ztráta ideálu, vlažnost vlastenecká a vůbec tak nějak, jak navykli si jmenovati vše, čemu už nerozumějí, ale já neostýchám se tu tvrditi, že je to *pokrok* alespoň do té míry, pokud lze vůbec v tomto životě o pokroku mluvit. Ne, že bych pohrdal Macharem a že bych viděl jen Šrámka, Neumanna, po případě Friče, ale protože vidím obojí, protože Šrámek a Neumann rodí se z dnešků a ne z včerejška a protože Šrámek ani Neumann nenosí dosud čepic stříbrem lemovaných a nikdo je ještě neviděl jezdit v lakovém automobilu. Snad by se zdály býti tyto věci směšny a malicherny, ale pohlédneme-li na to očima mládeže, poznáme, že nabývají důležitosti. Mládí má ještě tu prostotu srdce, že spojení představy básníka s automobilem působí mu bolestivě, a konečně mládí má to vědomí příštích sil, že většinou nestavívá se k tomu, jehož posice je už zajištěna, nýbrž k tomu, komu je třeba posici teprve zajistiti. Neboť kam potom se svými silami! . . . Aby se ukázalo, že snažím se býti co nejvíce nestranným (což ostatně není žádná dobrá vlastnost, poněvadž to vůbec není vlastností) : mládež miluje ty prostovlasé muže, — kterým svojí láskou a silou posléze sama posadí na hlavu zlatý vavřínový věnec či nějakou plukovníckou čepici. Ovšem to bude už tehdy její mládí zase bráno v pochybnost od těch, kteří z nich se zrodí, neboť mládí je tu na to, aby se obětovalo, a stáří, aby udílelo hodnosti.

Tak vidíme, že celé to drolení a bojování rozličných protilehlých složek není nic jiného než jednotná linie, klíčící ze sebe tak, jako klíčí nové jehličí na starých haluzích jedlových. Někdo však může namítnouti: A což Homér, Shakespeare, Goethe, Ibsen, — což ti duchové, kteří stále a všem svítíce nikdy nezestárnou?

Dříve než o tomto bodě pojednáme, je nutno objasniti, jaký jest to směr, kterým vývoj se běže, a co jest u něho zajímavé. Když Leonardo da Vinci použil perspektivy, tak se jeho vrstevníci tak rozduřdění podivili, jak se rozduřdění podivují vrstevníci nynějšího malířství, když toto perspektivu odkládá. Naše starší předky asi stejně rozčilili Cyril a Metoděj, kteří jim přišli vtloukati do pohanských lebí kulturu byzantskou, jako naše mladší předky rozčilil Havlíček, když jim do okřížkovaných kancionálů házel ironické úšklebky encyklopedické, které ho ostatně došly pozdě (neboť André Chénier zatím ve Francii říkal »Bůh« — a posluchačstvo prý velmi plakalo), — ale u nás opožděných byly velmi na místě. Schönbergovy a Ravelovy skladby by jistě vzbudily panické zděšení u Mozarta a Haydna, zděšení mnohem větší než u starých Řeků, kteří pískali na syrinx v tóninách celotónovým velmi podobných.

Osměluji se konečně tvrditi tento paradox: 1. že Leonardo da Vinci byl kubista své doby (neboť Cézanne by měl tehdy na trzích jistě větší úspěch než on); 2. Havlíček že byl hotovým Cyrilem-věrozněstem; 3. divil-li by se středověký mnich, odchovaný melodických chorálem gregoriánským, Smetanovi, že dává zpívat v své Libuši žencům trojhlasně, že by se divil velmi podobně jako pan Leoš Janáček. Tak jsme dospěli tak daleko, že bychom mohli říci: »Nevěříme v Boha, aby v něj věřily naše děti,« anebo opačně.

Zdá se tedy, že lidský duch přijímá to, co dříve odložil, a odkládá to, aby se k tomu později vrátil. Zdá se, — jako by celý jeho vývoj pohyboval se *v uzavřeném kruhu*, v němž on, opouštěje určitý bod přesvědčení, vzdaluje se od něj dále a dále, — ocítá se na jeho opačném pólu — a zvolna se zase k němu vrací. Tento směr jest, — jak vidno, — *směr kruhový*, a nyní snažme se ujasniti si poměr dřívějšího názoru A ku pozdějšímu názoru A', které jsou (užijeme-li nadále obrazu kruhu) vzdáleny od sebe 360°, nebo prakticky víru venkovské stařeny k víře Oscara Wilda, ke které se dopracoval hříchem a utrpením v žaláři readingském. Bylo by jistě lépe, kdybych mohl porovnávat víru Wilda-dítěte s věrou

Wilda-starce (a mohl bych tak směle říci, neboť děti věří v pohádky i v Boha, zvláště žije-li už v nich malý umělec), ale potom by tento příklad už eo ipso byl samozřejmý a nejsa pranic překvapující, — nebyl by důkazem.

- 5 Venkovská stařena, která ve vesničce časem do ticha zasněženě z celého srdce modlí se své růžence, věří v Boha a přemýšlí pokorně o něm, její víra je tak silná, že dovoluje jí i klepati o bližních stejně upřímně jako je vychvalovati. (Z velké víry plynou i tyto věci; velká víra mnohdy
- 10 přezírá. Člověk, který v kostele jen se modlí modlitbami a úporně nesnaží se nedělati nic jiného, je člověk, který má více vkusu a více porozumění pro víru než víry samé.) Tato bytost žijící uprostřed malých událostí z hlediska čtenářova a velkých událostí z hlediska vlastního (rozlámaná lžička má
- 15 tu mnohem větší důležitost než poražení theorie Kant-Laplaceovy), nepřemýšlí tolik, co by přemýšlel vzdělanec, neboť více žije, — a pohyb jejího myšlení jest *volnějši*, poněvadž pohyby jejích rukou bývají často velmi rychlé. Pravděpodobně s vírou se narodila, s vírou zemřela. Víra jí není podstatou
- 20 hloubání, ale podstatou života. Víra v ni vstoupila kostelem, katolickými kalendáři, knězem, věcmi to velmi malichernými, ale též velkými, do zlata vypálenými nedělemi, křtem dětí a pohřby v zasmušilých odpoledních, věcmi to velmi svatými a podstatnými.
- 25 To budiž nám určitým typem A, — proti němuž postavíme druhou víru, — také skutečnou víru (neboť je i tu podstatou, či lépe záchranou života), víru Oscara Wilda jako celý typus víry dekadence, víru, ku které se dospělo uvědoměním si hříchu. Neboť Oscar Wilde, — ač vírou a Bohem si
- 30 duchaplně zahrával i před svým uvězněním, — bylo to, myslím, nejvíce proto, že slovo »víra« a »Bůh« dodává dobře stavěné větě určitého lesku. Bylo v tom jistě mnoho pozérství. mnoho módy a mnoho pachtění po nové módě. Opravdové víry tu nebylo, poněvadž on, obrátiv věci na ruby, učinil
- 35 to jen velikým gestem. Kdyby to byl učinil věrou, neříkal by o těch věcech, že je obrátil na ruby, nýbrž že jeho předchůdcové je obrátili na ruby. On totiž obrátil je na ruby — a sám

viděl je *na ruby obrácené* a ztratil pojem o dobrém a špatném, nahradiv to pojmy: krásné a ohyzdné. Jeho víra vznikla pak jednoduše tím, že v cele, kamž jej uvěznil, uraženého, poplivaného, — ujasnil si pro sebe pojem dobra a zla. Neboť víra, — to jest cesta. Ono zlo a dobro nepoznal následkem svého odsouzení a pokoření, — poznal je mnohem mohutněji následkem své síly, která chtěla žít. Ono zlo a dobro nebylo zlem a dobrem soudce, který ho soudil, — byl to majetek jeho, tak mu vlastní jako jeho srdce či oči.

Všimněme si tedy těchto dvou věr! O jejich speciální ceně nechci mluvit; obě jsou stejně cenné, poněvadž jsou individuální, t. j. drží každá určitým způsobem určitý život.

Tyto víry jsou shodny tak, jako 4 R shoduje se s 8 R. Přece však mohlo by se s určitého stanoviska najít mnoho rozdílného. Předkové Oscara Wilda měli víru venkovské stařeny. Rodiče jeho byli asi té náboženské vlašnosti, že uznávali v ní jen to, co je krásné, či lépe, co dle svého vkusu za krásné považovali. Nevěřili proto, že měli dosti času na přemýšlení. Nevěřili proto, že neměli dosti utrpení, aby mohli hlouběji přemýšlet. Kdyby ona venkovská stařena dostala do rukou populární protináboženské spisy, — považovala by je za hříšné a spálila by je. Kdyby je dostala do rukou její vnučka, zamyslela by se nad nimi, prohlásila by je za svatě pravdivé a počala by je rozšiřovat. Z nynější doby lze souditi, že venkov bude brzy ve víře vlašný a města že se začnou o víru zajímati proto, že většina venkova ještě žije ve víře a většina měst v náboženské nevázanosti.

Pozorujeme tedy, že ona víra venkovské stařenky jest matkou oné víry Oscara Wilda. Kdože je jejím otcem? Je jím *nevěra*, kterou prošel Oscar Wilde sám, po případě kterou přijal ze svého okolí.

Jest tudíž víra Wildova v jistém směru bohatší než víra babiččina, — neboť jest bohatší o *pohyb*, o jakési 4 R. V tomto smyslu je také jiná. V tomto smyslu je jiná plochá něvěra měšťáckova a usmívající se pláč nevěry Renanovy. V tomto smyslu je bohatší udivení Janáčkovo nad udivením hudebníka raného středověku. Problémy stojí věčně tytéž, ale nescíslně

cest jest, kterými lze k nim dojít! Z tohoto hlediska objeví se nám kruh vývojový spíše jako nekonečná spirála, která vine se odněkud z temnoty někam do temnot. Rozhodnouti, zda klesáme či stoupáme, nechci, — neboť lze dokázati obojí
5 tak, jako lze dokázati, že jsou optimisté a pesimisté. Ptal-li by se mě někdo, je-li lidská vůle svobodna, — odpověděl bych, že je svobodna v jedné věci. Je svobodna v tom okamžiku, kdy rozhoduje, *chce-li se za svobodnou pokládati čili nikoliv*. Proto, — jsme-li mladí, postupujme, — jsme-li staří,
10 — zemřeme!

Když jsme si ujasnili, že obě složky skládají se v pohyb, že pohyb onen děje se kruhově s jistými periodami, v nichž každé nové je bohatší o svoji cestu, vraťme se k otázce, kterou jsme si dříve nadhodili.